

»Naj ti veter ponese ta moj krik!«

IZ Vukovih pisem ženi

Stanko
Vuk
z ženo
Danico

Zvečer 10. marca 1944 je v ul. Rossetti v Trstu pod zločinskimi streli ugasnilo življenje 32-letnega Stanka Vuka in njegove 26-letne žene Danice, roj. Tomažič, ki sta se pripravljala na odhod »v hribe«, k partizanom.

Ob 10-letnici te smrti je Lino Legiša zapisal, da je s Stankom Vukom padel »pesnik, tenkočuten lirik, ki je v pesem in prozo ujel vrsto rahlih, novih čustvenih utripov in

podob, s katerimi je zasijal njegov osebni svet in z njim naša zemlja na zahodu — podob, ki je v njih dih novega, modernega časa in zraven teža že posvečene starosvetnosti našega rodu. Padel je na pragu novega časa, za katerega je imel pripravljenih polno lepih in zdravih načrtov. Padel z mlado ženo. Dokument njune ljubezni, ki se nam je ohranil v njegovih pismih, sodi med najlepše, kar jih poznamo v naši literaturi. Kakor da bi takim dušam ne bilo sojeno razmahniti svoje rasti in do kraja dozoreti za svojce in za skupnost« (L. Legiša, V preizkušnji, Ljubljana 1982, 127).

Ob 40-letnici smrti je Založništvo tržaškega tiska sklenilo počastiti spomin Stanka Vuka z obsežnim izborom njegovih pisem ženi Danici. Od 374 pisem iz časa med 21. X. 1940 do 2. II. 1944 jih bo predstavljenih sto do sto petdeset, kar pomeni velik napredek v primerjavi z bore 34, kolikor jih je prišlo v zbirko Stanka Vuka *Zemlja na zahodu* (Koper 1959, 167—224; prvi, ki je pokazal javnosti nekaj Vukovih pisem, je bil A. Rebula v Sidru, pomlad 1953, 11—15).

V tukajšnji spominski objavi prinašamo sedem izmed 42 doslej neobjavljenih pisem Stanka Vuka, odposlanih iz Fossana v Piemontu od 6. junija do 6. septembra 1943. Med tem časom se je fašistična vladavina v Italiji sesula (25. junija) in politični jetniki so pričakovali, da jim bojo kazni izničene, oni sami pa da bojo izpuščeni na prostost. Te ugodnosti so bili resda deležni italijanski politični zaporniki (vsaj večina njih), na Slovane (primorske in druge Slovence, Hrvate iz Istre, Dalmacije in z otokov pa je

niso raztegnili. Tako je razumljivo najprej upanje in nato razočaranje jetnika Stanka Vuka, ki je bil na znanem tržaškem procesu decembra 1941 obsojen na 15 let zapora.

1.

Fossano, 6. junija 1943 ob 10h

Predraga ženička!*

Malce ganjen gledam vsako leto list, na katerem ti želim izreči svoja voščila za obletnico najine poroke. In vsako leto izražam zmeraj teže to, kar čutim. Ti, ki hodiš, kakor se mi zdi, enako pot, me boš razumela. Ko najina zveza še na bila utrjena z vsemi preskušnjami zvestobe, ki si mi jo izkazovala, odkar so naju ločili, sva imela potrebo povedati si, kar je bilo skrito v najinem srcu, od takrat pa se mi vse to zdi skoraj odveč. Ni mi treba drugega kot zapreti oči in pregledati to, kar si v teh treh letih napravila zame in kar si bila zame, da občutim, kako nekoristna bi bila vsaka moja beseda.

Vendar ti veš, kako te ljubim. Ni mojega pisma, morda ni vrstice v mojih pismih, ki tega ne bi razodevala, ki tega ne bi izdajala, tudi kadar bi to rad prikrikl. Veš, tako lep je avgustovski večer, ko sva se spoznala — oh, ti takrat nisi še vedela, da boš postala moja ženička, in že je tvoje drobno srce — tvoj »srček«, kot je rekla Majdica — bilo zame, pa tudi tista junijska nedelja je lepa. Zakaj takrat si prišla živet z mano.

In zame, vidiš, zame si resnično nosila »srček« na ustnicah. Za vse druge si ostala zmeraj malce zaprta, zame pa si imela srček zmeraj tam, zmeraj odprt in nič mi nisi skrivala.

Vem, ta tri leta so bila trda zate, dosti trša kot zame, v njih pa si pokazala, kaj si, koliko veljaš.

Tri leta je, odkar živiš z mano. In če so bili prvi štirje meseci tudi stvarno sožitje, je bilo vse drugo duhovno sožitje, ki ga je tako težko uresničevati. Ti si ga znala uresničiti čudovito. Ni dneva, da te ne bi čutil ob sebi. Tvoje so knjige, ki jih imam, tvoja je brisača, s katero si vsako jutro obrišem obraz in pri tem zmerom mislim, da me božaš, tvoja so pisma, ki jih prejeman, tvoje so fotografije, tvoje je srcece, ki bije tako strastno zame. V ti celici sva zmerom v dvoje.

Rad te imam, veš, zelo rad te imam. V meni je zmeraj veliko hrepenenje po tebi, po vsaki tvoji stvarci in kot dokaz bi zadostovalo, če bi me videla, kako nestrpno vsak večer, že tri leta, čakam tvojega pisma. Nikoli ga ne sprejemem kot nekaj navadnega, zmeraj kot presenečenje, kot novost. Prišlo mi je na misel, da bi mi lahko pisala vsak večer iste, popolnoma enake besede, najbolj preproste, najbolj navadne, pa bi vendar legel srečen, ker si mi pisala in se podpisala »tvoja«.

Porabil sem že dve strani, vendar nisem še izrekel nobenega voščila. Pa povej mi: kaj bi ti mogel zaželeti? Ali ti ne bereš v mojem srcu? Ali ti ne veš

* Vsa pisma je jetniška uprava seveda cenzurirala, zato so morala biti napisana v italijanščini. Včasih pa je med italijanskim besedilom vendarle tudi kaj slovenskega, vsaj besedica ali dve, in to je tu v *ležečem tisku*.

vsega tega, kar vem in občutim jaz? Ali nisva eno samo srce? Potemtakem ni treba iskati besed, da bi ti to razumela. Ljubim te in kaj ne bi dal tistemu, ki ga ljubim, kot ljubim tebe?

Bolj kot vse pa ti želim, da bi mogla imeti svojo Ninico, lastno in čisto svojo Ninico. Zdi se mi, da bi ti Ninica znala dati tisti srčni mir, ki bi se ti ga meni nikoli ne posrečilo dati. In tisto mirno srečo, ki je jaz ne znam ustvariti v tebi, bi Ninica znala, Ninica zate . . . zame . . . za najino hišico . . . Ninica . . .

Mislím, da bi ona morda prinesla uravnoteženje ne samo zate, ampak tudi zame, in zato je to morda voščilo, ki velja tudi meni.

In zdaj bi rad preletel z očmi ta tri pretekla leta. To so bila tri trda leta, vendar dovoli, da to rečem, tudi tri zelo lepa leta. Razumela me boš in ne bi hotel, da bi te moje besede zvene kot žalitev tvoji bolečini. Bila so tri leta silne ljubezni.

Vem, da se mi posreči izraziti tako malo v primeri s tem, kar čutim. Nič za to. Moje srce, ki mu ti praviš »neiztrohnjeno srce«, bo imelo še tolikokrat priložnost odpreti se pred tabo, da bi se ti mogla skloniti nad jezerce krvi, ki jo skriva v sebi, in občudovati, kako odseva v njem tvoj obrazek, tisti obrazek, ki ga tako ljubim.

Tri leta. Kako hitro so minila. Nič niso vzela moji ljubezni do tebe, pač pa so ji toliko dodala. Toliko stvari, ki jih še nezrel fant nisem vedel, zdaj cenim v tebi; toliko je stvari, ki jih sploh nisem poznal, danes pa jih kličem po imenu in one odgovarjajo: »Glej nas, tvoje smo.« Dvoje velikih oči, zlati lasje, dvoje dišečih obrvi, dvoje ročic, srčece, narisano na ustnicah.

Ninek . . . moja Ninek . . .!

Naj ti veter ponese ta moj krik.

Tvoj Stanko

2.

Fossano, 20. junija 43

Predraga!

To moje pismo bo prišlo k tebi že po najinem pogovoru, zato ti najbrž ne bo povedalo nič novega ne mikavnega. Saj boš to razumela. V teh dneh je prišlo do mene tvoje pismo v odgovor na moje z voščili za tretjo obletnico najine poroke, tako prijazno in tako prekipevajoče od ljubeznivosti, da se nisem znal zdržati, da ga ne bi bral še in še, in čutim, da se ti moram brž zahvaliti za vsa izražena draga čustva. Prejel sem tudi pismo z odgovorom na moje, s katerim sem te skušal malce opogumiti v težkih časih, ki jih preživljaš. Ljubeznivi izrazi, s katerimi se mi zahvaljuješ za tisti moj poskus, sicer prav skromen, da bi ti pomagal, so me resnično ganili. Prav tako sem si zmeraj predstavljal medsebojno pomoč, ki si jo bova dajala v življenju. Skratka, pridna deklica si, ki zasluži veliko spoštovanje in veliko ljubezen. V zadnjem času opažam še neko drugo drobno pozornost, ki mi jo izkazuješ in mi dobro dene, in to je, ko mi pišeš, da se ne zadovoljiš s kakršnikoli kosom papirja v kakršnikoli ovojnici, ampak da izbereš zmeraj lep papir

in da je celo pisava postala spet razločna in v besedilu ni skoraj nič prečrtanega, ni popravkov in snovnih napak, ki so včasih dajale tvojim pismom vtis malomarnosti. Pravim: dajale so vtis, zakaj vem, da je tvoje srce zmeraj čuječe in zbrano, ko sedeš pred list, namenjen, da mi ponese dih tvoje ljubezni, ker ti veš in se zmeraj zavedaš, da ta dih ljubezni mora doseči jetnika v celici za rešetkami.

Zdaj se pripravljam na tvoj prihod in kar mi ni všeč, je samo to, da ne vem natanko za dan. Ti veš, da poleti nosimo belo obleko, ki pa se nenavadno hitro umaže, če še tako paziš nanjo. Da bi se pokazal urejenega, bi jo moral vsaj očistiti, če že ne oprati, najmanj dva dni prej. Kako naj to naredim, če mi ne brzojaviš?

Namesto tega pa imam generalno čiščenje celice, ki je ne boš nikoli videla, vendar mora biti zmeraj v redu, ko da bi ti prihajala sèm dan na dan in vtikala svoj navzgor obrnjeni nosek med moje knjige in papirje in odkrivala ne vem koliko prahu, ki ga jaz pri najboljši volji ne vidim, ti pa bi me zaradi njega prav gotovo oštela.

Moram pa pošteno priznati, da če ti ni nerodno oštovati me, kadar po tvoji presoji to zaslužim, niti ne skopariš s pohvalo in spodbudo, ko vidiš, da se mi je posrečilo premagati kako svojo napako. Morda tudi preprosto zato, ker sem tega potreben kot zapornik, ki končuje tretje leto tega popolnoma nenormalnega življenja, ki se mu zmeraj malce zaleze »v kosti«.

S te strani si v zadnjem času resnično napredovala. Bil je čas, ko so tvoja pisma odsevala malo preveč samo tvoj obraz in mislim celo, da sem na nekem pogovoru pripomnil, da se malo zanimaš zame v svojih pismih. Če se prav spomnim, se celo nisva dobro razumela, kaj s tem mislim, in ti si se vznevoljila, češ: »Za koga pa jih pišem? Komu jih pišem?«

Vidi se, da si potem, čeprav nejevoljna, premislila tiste moje besede in razumela njih pomen, ker opažam, da se v svojih zadnjih pismih zmeraj bolj zanimaš zame in za moje stvari, medtem ko tvoj jaz stopa nekoliko v senco.

Ali lahko vzamem to kot znamenje, da si se začela otriesati zaljubljenosti vase in sprejemati stvarno življenje v dvoje?

Kakorkoli, če so to samo prva znamenja, so mi draga. Najbolj cenjene so zmeraj prve črešnje, četudi so malo blede in vodene. To, kar je pomembno, je, da drevo daje sad, čeprav trpek, čeprav voden, ker je to zmerom znamenje, da je v njem sok, da se drevo ni posušilo. In dokler je sok, je zmeraj trdno upanje, da bo drevo, ki je dalo spomladi nekoliko trpke sadeže, potem poleti dalo zrele in presladke. Zato se zdaj, če lahko še tako malo daš, ne vznemirjaj, saj nima pomena. Zate je to veliko.

Potem bo na meni, da bom dal tvojemu srcu pravi cepič, da bo postalo bolj »žlahtno«.

Dosti poljubov na tvoje roke

od Stanka

P. S. Ob 14.30. Ta hip sem prejel tvoje drago pismo od 16. t. m. s tistim tako simpatičnim odlomkom: »ne morem ti povedati, kako vesela sem ob misli, da sem že tri leta tvoja žena.« Oh, nerodica mojega srca!

+

3.

Fossano, 28. julija 43

Predraga, preljuba, moja moja moja!

Pišem ti s srcem, ki mi prekipeva od veselja, od gotovosti, da te bom v kratkem videl, stisnil k sebi. Zakaj prostost ima zares en sam pomen: moja Ninek. Ljubim te, ljubim te, ljubim te.

Veš, ne čakaj od mene nobene druge besede, ker nočem, da bi to moje pismo postalo manifest. Le zakaj neki. Ljubim te: glej, to ti moram povedati. Obožujem te. Čutim te. Vse, po čemer sem koprnel, se bo zdaj spremenilo v resničnost. Ne bom ti našteval nadržbnosti, povem ti na kratko: moj kovček je že pod posteljo v celici, vse je že lepo zloženo, miren sem, berem Tihi Don in čakam. O res: čakam, da odpotujem k tebi.

Ti — vem, da je tako — bodi prav tako mirna. Pripravi se, da me sprejmeš.

Pišem v naglici, tako da bo moje pismo lahko pri priči odšlo. Jutri zjutraj se bom razpisal malo bolj, z drugim pismom. Odslej ti bom pisal vsak dan tudi jaz.

Torej: na svidenje in čakaj na pismo, ki ti ga napišem jutri zjutraj.

Ti veš, ti razumeš.

Ljubim te

tvoj Stanko

4.

Fossano, 20. avgusta 43

Predraga Ninek!

Še en dan — tretji — brez tvoje pošte. Morda tudi ti ne prejemaš mojih pisem, kar bi mi bilo žal. Davi sem pomislil, če ne bi bilo primerno, da bi tudi jaz prenehal pisati, potem pa sem odločil, da te ljubim, in dokler ne bom zares prepričan, da je to tvoje molčanje naklepno, to je, da mi tvoja pisma ne prihajajo, ker mi jih ne pišeš, ti bom še naprej odpiral svoje srce.

V meni se nekaj razboleva — to opažam že nekaj dni — znova se čutim močno zaljubljen vate. To je sladka bolečina — vseeno pa trpim.

Prav v tem stanju pa imam nadvse svetle prebliske, ki mi še kako odtehtajo to trpljenje: to je takrat, ko mislim nate kar se da najlepše, ko se mi zdi, da bi se lahko igral s tabo kot z golobico. Rad bi te ohranil zmeraj tako, da bi mogla razveseljovati moje srce. Ohraniti te zmeraj med čipkami in dišavami, med umetnostnimi knjigami in čevljički iz satena, pred ogledali s srebrnimi okviri, v sinjih svetlih sobah, zraven starinskih podob in prosojnega porcelana. Sredi vsega tega in samo meni vidna bi morala dihati kot nekaj živega in vonjavega, kot šelest svile ali ubrano razpuščanje zlatih las.

Tako težko ti povem, kar čutim — morda je tudi tako tuje tvojemu dojemanju same sebe — da bi skoraj rekel, da je to intimna, svetla vera v najinem skupnem življenju.

Rad bi, da bi sobe, kjer bi ti prebivala, imele zmeraj spuščene zavese in da bi bilo bitje ur podobno pozvanjanju porcelana. Rad bi, da bi tvoji koraki drseli lahkotno, kakor če bi šla čez sinjo vodo, da bi dosegla moje srce. Rad bi, da bi bile tvoje čipke odložene tuintam na pohištvu kot majhni beli oblački in da bi zvečer, ko bi se vrnil domov, našel tvojo dišečo mrežasto rokavico na svojem zglavju kot tvoj pozdrav. In povsod bi morale viseti zavese in se bleščati kristalni servisi in tiktakati starinske ure.

Ali bi se čutila sposobno ustvariti tak raj in uglasiti vse stvari na melodioznost svojega srca? Ali moreš dojeti s svojimi lepimi velikimi očmi obrise teh mojih predstav?

Vendar bi se tvoje oči morale zmeraj čuditi. Samo v čistem začudenju bi tak raj mogel obstajati.

In v jedilnici bi tvoj odsev moral drseti čez kristal, ki pokriva mizo, kot labod v črnem jezeru.

In vse to bi bilo ustvarjeno za en utrip tvojega srca.

Za gospico, ki ljubi.

Za *devičko*, ki zna samo ljubiti, si razpuščati zlate lase in se oblačiti s čipkami.

Nič drugega ne bi smela delati. In v trenutkih tihote bi prelistavala umetnostne knjige.

Oh, malce, vsaj malce vsega tega bi rad uresničil. Mi boš hotela pomagati? Ne, nočem še sklepati pogodb z ljudmi, da bi živel tako, kot živijo oni, ampak se hočem bojevati, dokler mi bo mogoče, da bi živel po svoje. Navsezadnje ostaja poezija zame še zmeraj najpomembnejša, morda edina stvar. In ti si njeno bistvo in jo ustvarjaš s svojim nasmehom.

Vse to je sen, kot nekaj, kar odseva v čudežnem ogledalu, vendar veruj mi, da je vsaj deloma uresničljiv. Če ne drugače, je uresničljiv v mojem in tvojem srcu.

Sprejmi veliko mojih poljubov.

Tvoj Stanko

5.

Fossano, 26. avgusta 43 ob 16h

Predraga ženička!

Se ti ne zdi, da bi bil že čas, da ti napišem normalno pismo, pri čemer naj se skušam otresti prevelike nežnosti in stopiti na trdna tla? No, torej, glej me tu z vsemi dobrimi nameni in za začetek uradno zapišem, da sem že davi prejel tvoje pismo z doma mojih, kjer se na moje veselje zadržuješ. Zraven tega ti sporočam, da sem danes prejel od tvoje prijateljice dvajset pudingov, nekaj sira, grozdja, sladico in piščanca. Upam, trdno upam, da si ljubosumna, in nadaljujem, kot da ne bi bilo nič.

Deževje zadnjih dni je ponehalo in dvorišča, sveže umita, so preplavljena s svetlobo. Malo po malem se vrača normalno življenje — vsaj na zunaj, zakaj notranjost vsakega izmed nas je ostala nekaj iz tega nekaj iz

onega vzroka hudo pretresena in ne posreči se nam je tako lahko spet urediti. Zato so tudi moja pisma v tem mescu malo čudna, skoraj kakor beg iz otipljive resničnosti proti drugi resničnosti, o kateri upam, da bo prišla v času, ki, če že ni prav blizu, tudi tako daleč ni. Zato sem se s skoraj rahlim obupom v svojih zadnjih pismih neprenehoma igral s tvojimi ročicami in tvojimi čevljički, da bi si dopovedal tole: če je drugim dana prostost, imam jaz, tudi če ostanem tu, nekaj, kar več velja, in to si ti, tvoja duša, ki jo imam, naj sem prost ali jetnik.

Zahvaljujem se ti, ker v teh malce težkih dneh ni bilo dneva, da ne bi prejel tvojega pisma, da me ne bi dosegla beseda ljubezni, ki mi je bila v oporo. Bila si zelo ljubezniva z mano in zato te blagoslavljam.

Iz velike sobe, kamor sem prišel potem, ko so nas vzeli iz celic, so odšli skoraj vsi. V enem kotu smo ostali štirje iz naših krajev in res sem zadovoljen z njihovo družbo. Vsi trije so priletni, poročeni, redkih besed, preprosti in vljudni. Nikoli ne govorimo o politiki, kar je že zelo lepa stvar, samo zvečer sedemo na posteljo in med enim in drugim dimom govorimo o navadah in šegah v krajih, od koder so doma. Snoči je bila beseda o starih prerokovanjih, sporočenih iz roda v rod, in slišal sem eno posebno lepo: kako je bilo prerokovano, da bojo prišli časi, ko bojo žene opazile, da se na gmajni priklanja v vetru brinjev grm, in bojo tekle, da bi ga objele v veri, da je moški.

Gostje, ki so bili v celicah, so bili prestavljeni v veliko sobo, mi pa nismo mogli doseči vrnitve, ker so nam rekli, da morajo celice ostati na razpolago »novim prišlekom«, ki jih pričakujejo.

Tako se bom skušal kar najbolje urediti v veliki sobi, saj mi obžalovanje nič ne koristi in je bolje sprejeti resničnost, kakršna pač je.

Za drevi je napovedan prihod nadzornega sodnika in pričakujemo, da nam prinese kako pojasnjevalno besedo glede našega končnega stanja. Že takoj jutri ti bom pisal, kaj smo zvedeli. Medtem — upam — se je vrnil tudi Rado in boste zvedeli kaj novega.

Začenjam se pomirjati in tudi v srce se vrača red. Tu je sonce, oblaki kot meglice in jaz te ljubim.

Mislím nate nadvse prisrčno.

Tvoj Stanko

P. S. Lepo pozdravi moje.

6.

Fossano, 2. september 43. ob 10h

Predraga moja Ninek!

Snoči me je res malce potrlo, ko sem bral, da nisi zadovoljna, ker sem se obrnil na tvojo znanko. Davi pa mi je prišla srečna misel, da tvoje nezadovoljstvo ni bilo drugega kot ljubosumnost, ki je nečeš priznati, in tako sem si v hipu opomogel. In hvala za poljubček na nos, s katerim mi odpuščaš — v vsakem primeru je bil to en zaslužen poljubček več, in ti veš, kaj vse bi naredil, le da bi ga dobil.

Tu v celicah se počutim zelo dobro. V treh imamo célo tisto hišico, ki stoji med zvonikom in glavno stavbo. S ceste se vidi samo streha hišice, ki jo ti dobro poznaš. Smo kot trije puščavniki in nikogar ne vidimo ves dan. Ob pol dvanajstih nesemo svoje menažke pred vrata, ki peljejo v ono veliko hišo na levi, in tja tudi gremo po kruh, ki nam ga postavijo na klop skupaj z napolnjenimi menaškami. Sprehod imamo na našem posebnem dvorišču od sedmih zjutraj do devetih zvečer. Ne morem ti povedati, kako dobro se počutim v ti samoti. Pošta prihaja dvakrat na dan in prav tako tudi časniki. Ker smo že pri tem — da ne pozabim — bi te prosil, da mi naročiš »Piccolo«, le da bi mogel spremljati tržaško kroniko. Za zdaj bo zadosti naročnina za en mesec, potem jo boš obnovila, če bi bilo treba.

Naše dvorišče je ob straneh polno gredic, ki smo jih to spomlad zapolnili z rastlinami. Morala bi to videti zdaj, kako je vse v zelenju in cvetju in kako prijeten vonj se širi zvečer. Potem se prikaže toliko zvezd in lepo jih je spet enkrat občudovati ne skozi rešetke. Sedem na klop in zdi se mi, prav ko da sem s tabo na Krasu in ti razlagam, kje plove ozvezdje Kasiopeje in kje se blešči Mali voz.

Pravkar sem prebral zares mikavno knjigo — »India madre« Amerikanke Caterine Mayo. Na splošno imajo žene pisateljice oster in poseben dar opazovanja in prihajajo na dan s pogledi in okoliščinami, ki jih moški prezrejo. Še danes se bom spravil k branju obsežnega dela o Lutru, ki ga bom imel zadosti vsaj za en teden.

Ti si še pri mojih in vesel sem, da se dobro počutiš. Moral bi obvezno voščiti Jeli ob njeni poroki, pa niti ne vem natanko dneva. Včeraj mi je pisal don Luigi iz Rima in mi poslal svoj blagoslov. Cassinelliju nisem odgovoril.

Pač pa sem pisal očetu in še danes odpošljem brzozavko mami za njen god. Odgovoriti bi moral tudi Marjanu in mislim, da bo to drevi. Da bi vsaj naredil tiste presnete izpite in nehal že enkrat premlevati to.

Ponavljam, da mi ta kopel samote neskončno dobro dene. Ti ne veš, koliko tvoje pisanje pridobi, če ga berem sam v celici ali pa če ga moram odpreti v veliki sobi sredi množice ljudi. To je nekaj čisto drugega. Ne glede na to, da imam vso noč na voljo luč, ki jo lahko ugasim, kadar hočem, ali pa — če druga dva še bereta — pokrijem s stožcem iz lepenke, ki jo skoraj popolnoma zasenči; tako lahko berem in spet berem tvoje pismo, kolikorkrat to želim, tja do zore. In večkrat, veš, se mi zgodi, da ponoči, ko se prebudim, razgrnem liste nežne barve, na katerih mi pišeš, in jih spet hlastno preberem.

Veš, kajneda veš, da te ljubim?

Tvoj Stanko

P. S. Ko sem po naključju prebral zadnje vrstice — česar ne naredim skoraj nikoli — sem opazil, da bi te mogle malo zмести. Ne misli, da spimo vsi trije v eni celici, kot bi se dalo sklepati iz omembe, da če druga dva bereta, jaz pokrijem svojo žarnico s stožcem iz lepenke: to je tako zato, ker imajo vse žarnice na oddelku s celicami eno samo stikalo, ki je na hodniku in jih prižge ali ugasi vse skupaj.

7.

»Predraga mitkena!

Pisal sem ti davi — pa to je že tako daleč, ko da bi bilo lanske jeseni, in jaz si znova želim pogovarjati se s tabo. Všeč mi je, ker si nežna kot telička. Imaš dvoje velikih oči in kadar me gledaš, se mi zdi, da plavam v njih bleščeči temini.

Nihče ne bo nikoli vedel, kako sem te ljubil.

Samo jaz in ti.«

Fossano, 6. september 43 ob 17h

Kar je napisano tu zgoraj, ni del mojega današnjega pisma, ampak sem to napisal pred nekaj večeri in potem nisem nadaljeval, najbrž zato, ker sem povedal vse, kar sem takrat čutil, nisem pa ti nameraval odposlati tega lista. Toda zgodi se mi, da ostanem brez listov in tako mi je tale prišel danes prav.

S tvoje razglednice iz Gorice sem zvedel, da si se vrnila tja, najbrž skupaj z Myrjam. Ko smo že pri tem: tem dragim sestricam je odveč celo to, da bi se podpisale na dnu razglednice.

Pri meni nič novega. Zunaj je september, ki ima name poseben vpliv, in skušam ti napisati normalno pismo. Posreči se mi kot ponavadi, to je nekako tako kakor lačnemu govoriti neprizadeto o belem kruhu.

Danes skoraj nisem šel iz celice. Mislim, da sem šel samo po vodo. Ostali čas sem bral, malo sede tu pri mizi, malo leže na postelji. Ko ti bom tole napisal, bom šel malo dol na dvorišče.

Iz tvojih pisem vidim, da se dobro počutiš v hiši mojih, in tega sem vesel.

Odkar sem v celicah, čutim, da sem vsak dan bolj umirjen, kolikor je to pač mogoče v mojih razmerah. Nikakor ne verjamem, da bom šel ven septembra ali oktobra, zato mi dnevi potekajo hitro.

Skušal sem nekaj napisati — bila je pesmica — pa sem moral nehati, drugače bi v meni lahko prišlo do nevarnega zloma.

Prizadeval si bom živeti od tega, kar imam, ne da bi mislil na to, kar sem izgubil. Ko bom to dobil spet nazaj, bom morda znova prijel za pero.

Mleko, ki sem ga davi prihranil za puding za večerjo, se mi je skisalo in zdaj ne vem, kako temu odpomoči. Ali bi ti to vedela? Ko mi boš odgovarjala, svetuj mi kaj glede tega. Jaz sem v teh rečeh popolnoma brez izkušenj in počutim se resnično zgubljenega. Prosim te, da mi malo svetuješ, kaj naj si naredim za večerjo in kako naj jo pripravim. Tukaj smo trije, eden bolj »pesniški« kot drugi, se pravi daleč od resničnosti.

Snoči smo na primer dolgo govorili o kitajski poeziji. V slovenščini imamo čudoviti Gradnikov prevod.

Nedavno je pri založbi Frassinelli izšel italijanski prevod »Petra in Pavla«, romana z okrog 400 stranmi; avtorica je Pavla Preradović, Ivova sestra. Če ga po naključju najdeš, ga na vsak način kupi.

Seveda zmeraj hrepenim po tebi. Ko da bi v meni nekaj manjkalo, nekaj življenjskega. Spominjam se pravljice Oscarja Wilda o ribiču, ki je prodal dušo, vendar s pogojem, da se bo vrnila k njemu vsako leto za en dan. Spominjam se, kako je opisana sreča tega moža tisti dan, ko se je duša vrnila k njemu. Nekaj podobnega se dogaja meni, kadar vidim tebe.

Če te ni, so najlepše stvari plehke. Tudi če ne bi bila zmeraj pri meni, ampak vsaj dosegljiva, v sobi zraven moje, na vrtu, na obisku pri prijateljici . . .

Pogostoma in dolgo mislim nate.

Tvoj Stanko

Prevedla Vida Matičetova